

za manje gradove, nije se sačuvao u imenu nijednog grada, valjda zato, jer u narodu nije bio raširen.

Castelli su brojni. To su gospodski dvorovi i tvrđave obično protiv Turcima; od mnogih su ostale samo ruševine. Kad su prevladali strani etnički elementi, napušteno je u mnogo slučajeva ime „castello“, ali ga je u novije vreme toponomastička komisija ponovno uvela u izmenjena imena nekih mesta. Opšte ime „castello“ označuje od starine lepa i bogata tržišta. U Istri je poznato preko 500 „castelliere-a“, od kojih neki datiraju iz preistorijskog doba; građeni su po bregovima i u opšte po mestima zgodnim za odbranu; iz nekih su se razvila ugledna naselja a neki su napušteni i opusteli. Slaveni ih zovu „gradina“, „gradac“, pa su ova slavenska imena skoro sasvim potisnula naziv „castelliere“.

„Villa“ je najrašireniji toponomastički naziv na selu. Opšte ime „villa“ znači u Istri zaselak, deo sela (mahala, mála), malo selo, a rede naselje veće važnosti. „Villenuove“ su naselja novijega datuma, koja su se razvila na mestima opustelim zbog rata, bolesti i groznice. Karakteristično je, da se sačuvao samo jedan naziv „Villavechla“, jer su se stara naselja većinom razvila u manje varoši i tržišta.

Opšte ime „corte“ označuje u ovim krajevima selo ili jedan deo sela, a ne osamljene kuće kao u drugim oblastima.

Geografsko rasprostranjenje ovih pojmova predstavljeno je na dvema šematskim kartama u tekstu.

Josip Roglić

Landini Piero: Considerazioni intorno alla Grotta di Trebiciano (Venezia Giulia) — (Bolletino della R. Società Geografica Italiana, Serie VI, Vol. V, Num. 1—2, gennaio-febbraio 1928, str. 21—24.)

Pisac iznosi svoje mišljenje o gore pomenutom ponoru. Ono se protivi mišljenju G. Rovereta, koji uzima da je Timavo ranije tekao površinski i kroz ovaj ponor vertikalno oticao u dubinu. Ponor je vrlo velike dubine; sastoji se od 13 vertikalnih kanala, koji su međusobno spojeni transversalnim prolazima; završava se velikom pečinom, kroz koju teče podzemna reka.

Mišljenju G. Rovereta protive se sledeća Landinijeva opažanja: a) apsolutna odsutnost doline na površini, kojom bi nekoć morao teći Timavo; b) površinski otvor prvog vertikalnog kanala tako je uzan, da je teško zamisliti, da je on nekoć mogao gutati rečnu vodu, čija je količina iznosila najmanje 1—2 m³ na sekundu; c) kanal je dalje u dubini još manjih dimenzija, mestimično s prečnikom od pola metra; d) kroz neke kanale jedva se čovek provlači, a između prvog i drugog kanala lagumom je proširen prolaz; a) oblik je kanala koničan. Škrape po stranama razvijeni su u donjem kanalu, nego u gornjem; ovo se, po

autoru, protivi eroziji, koja bi polazila sa površine. Autor misli, da je tome uzrok kretanje vode odozdo na više. Čitava struktura kanala i hodnika, koji ih spajaju, ne ide u prilog eroziji, koja bi polazila sa površine.

Neka udubljenja u svodovima pećine i u kanalima, koja imaju oblik konusa, uveravaju pisca o eroziji, koja se penje odozdo na više. Ova podzemna erozija vrši se najviše pri velikom i neurednom osciliranju nivoa podzemne vode za vrem. velikih kiša. Ali autor neće ovim da negira rad erozije, koja polazi sa površine, nego nastoji dokazati da su ovake podzemne karšne forme rezultat dveju erozija, koje idu jedna drugoj u susret: odozdo na više i odozgo na niže.

Josip Roglić

Bertacchi Cosimo: A proposito delle „Venezie“ e della Regione Veneta, (L'Universo, Anno IX, Num. 5, maggio 1928, str. 393—417.)

Autor na dugo i široko odgovara prof. Bertoli-u, koji je zastupao i branio regionalno jedinstvo Triju Venecija (Venezia Euganea, Venezia Giulia i Venezia Tridentina).

U prvom delu članka pisac opširno raspravlja o raznim značenjima i raznim vrstama regiona. Autor pri tome razlikuje: fizički, antropološki, biološki i ekonomski region. Ističe karaktere homogenosti i heterogenosti u jednome regionu. Svima ovim regionalnim karakteristikama daju završni i glavni pečat etnički i socialni elementi, kako je već uzimao O. Marinelli.

Prostor od Alpa do Poa, od Mincia do Jadranskog Mora i Kvarnera ne čini, kaže pisac, jednu geomorfološku celinu, nego mu regionalni karakter dolazi od antropoloških i istorijskih elemenata. S ovim u stvari pisac završava geografski deo svoga članka i, protivno Bertoli-u, tvrdi, da ne postoji geografsko jedinstvo Triju Venecija.

Kako je ovaj naučni rezultat za pisca, kao Italijana, nepovoljan, to on dalje piše da su Sloveni veštačkim i prisilnim načinom potisnuli italijanski elemenat. Zahteva od crkvenih vlasti, da se izmene granice jurisdikcije nekih biskupa u južnom Tirolu, nadajući se, da će i to pridoneti geografskom jedinstvu ovoga kraja. Misli, da treba izmeniti toponomastička imena stranog porekla bez obzira na istorijsku i filološku vernost, već treba samo voditi računa o ukusu i duhu italijanskoga jezika. Slaveni su kaže pisac, n. pr. latinsku reč „cornu“ preinačili u crn; prema tome njihova je nomenklatura bez važnosti i ne treba se na nju obzirirati.

Pisac ovog članka je universitetski profesor.

Josip Roglić

Brusali Mehmed Tahir: Osmanlı Muellifleri, ücüncü celed, c. 328 + 12, İstanbul, 1343 hicrye (1927.).

У трећој свесци ове библиографије османлиских писаца седми одељак посве-

ћен је Географији. У почетку одељка је кратак приказ развоја ове науке код Турака. Само се тај приказ пружа до краја 12. века по Хиџри или до краја 18. века по Христу. За остало, позније време дат је списак имена писаца и назива њихових дела. Године и места штампања, као и остали подаци, изостављени су.

Број османлиских географских дела према бројевима дела ове науке код неких европских народа изгледа доста мален; то долази отуда што су Турци придавали особиту важност арапском језику и писали на њему. Други разлог за то је тај, што Турци, по пишчеву тврђењу, нису били те среће да наследе науку, као што је био случај код неких других цивилизованих народа. Уз то, Османлије су за време од једног и по до два века били заузети постављањем и утврђивањем своје државе. Ратни походи су код њих спречавали сваки развој науке. Кад се све то узме у обзир, може се рећи да њихова писана географска дела нису баш тако малобројна.

Још султан Селим I осетио је потребу за географским знањем, и увидео да се без њега не може ићи у војне походе. Али до сада се није нашло ниједно географско дело његовог доба. Географија се код Турака почине обрађивати тек по освојењу Цариграда. Најстарије географско дело, колико је писцу географије познато, написао је после 900. (1494.) године. У то време, у доба кулминације турског царства, кад у њему цветају све врсте знања и уметности, турски историчари обрађују и Географију, и њој, као и њеној грани Статистици, придају велику важност. У доба султана Сулејмана Законодавца извршен је попис становништва у отоманској држави што је неке подстрекло на писање географских књига и путописа. Једно врло вешто написано дело тога доба чува се у Султан-Селимовој Цамији у Цариграду. Назив дела је *Ilam el-abad fi ihbar el-belad* (Поука о новостима на земљи); написао га је Мустафа Али 931. (1524.) године. Међу најважнија османлишка географска дела спада дело тога доба *Eşkal-i-cezair Bahri Sefid* (Слика са острва Јерејског Мора) од Пири Реиса. Дело је толико лепо да га се човек не може нагледати. Налази се у библиотеци Нури Османије у Цариграду. Пири Реис (или Ахмед бин Али Хаџи Мехмед Карамани Ларендеви) живео је у доба султана Сулејмана Законодавца и био један од његових војсковођа. Године 933. (1526.) написао је *Kitabi Bahriye* (Књигу о морима) са атласом; у њој је у првом делу описао целокупну обалу, пристаништа и луке у Јерејском Мору, а у другом делу изнео природу приморја Јадранског и Јерејског Мора. У неким одељцима ове књиге писао је и о морепловству. Примерци овог

дела чувају се у библиотекама Нури Османије и Кјупрули, и показују на каквом су ступњу код Турака били тада морепловство и географска наука. У години 980. (1572.) Спахи заде Мехмед Али оставио је два дела, једно под иманом *Ozah el-mesalik maarifet el-büldan*. (Принципи у земљописној науци) и друго *Esami-i-büldan* (описи земаља). Године 986. (1576.) Мехмед Ефенди написао је једну географску књигу од 588 страница под именом *Ceridet el-cedid* (Нови извештаји). После ова два дела код Османлија се, осим познавања Старог Света види стечено знање и о америчком континенту. У Китабхане-и-Умуми (Општој Библиотеци) у Цариграду постоји као османлиско дело тога доба једна оригинална свеска под именом *Kitabi eklim cedid ki ezne sad sal şed bedid* (књига о земљи пронађеној пре сто година). Ово је лепо и заслужно дело и садржи много знања о Америци. Емир Мехмед Емир Хасан ел-Авди 991. (1583.) године (после непуних деvedесет година од проналаска Америке) написао је књигу о америчком континенту у којој је изнео целокупан опис овога дела земље. У 1005. (1596.) години Мехмед Имер (Ашик Лакаби) написао је једну Географију.

Међу најславнија османлишка географска дела спада *Cihannüma* (Преглед Света) од Ђатиб Челебије или Хаџи Мустафе Ефендије. Дело је оригинално и материјалом врло богато. Написано је 1058. (1648.), а штампао га Ибрахим Мутеферика 1125. (1713.) године. Хамеров превод Румелије и Босне део је од Челебијине Џихан нуме. Овај део на турском налази се у Општој, а цела Џихан нума чува се у Рагиб пашиној Библиотеци у Цариграду. Челебија је написао још и дело о морнарици отоманског царства под именом *Tühfet el-kebar fi esfar el-bihar* (Велике добити у морским походима). И ово дело је 1141. (1728.) године штампао Ибрахим Мутеферика. Преведено је на енглески и још неке језике. У њему се говори о османлиским ратовањима и освајањима. Важно Челебијино дело је и *Destur el-aamel la salah el halel* (Начин рада и исправка погрешке). Ова књига састоји се од три дела; у првом делу се говори о народу, у другом о војсци и у трећем о хазни отоманске империје. Ђатиб Челебија је и преводио. С латинског је превео Атлас Минор; у његовој Џихан нуми има неколико одељака и карата које је превео с латинског језика.

У велика географска дела спада и *Ter-cume-i-Cugrafiya-i-Kebir* (Превод Велике Географије), преведено с латинског од Ебу Бекира бин Бехрам Демшаки. Дело је у пет свезака, прва од 554, друга од 559, трећа од 231, четврта од 67 и пета од 269 листова. Ебу Бекир је оставио још и спис *Nüsret el-Islam ve el-serur fi*

tahrir Atlas Mayor (Тријумф и радост Ислама описани у Атласу Мајор).

Осим до сада набројаних, међу важнијим османлиским географским делима вредно је поменути *Tercume-i-haridet el-acab* (Превод дивног бисера) од Ганаји Ефендије, *Takvim el-büldan* (Опис земаља) од Имадедин Исмаил бин Али Ејуба, *Ekalimi sebaa* (Седам земаља) од Вели Решида, *Tühfet el-selatin* (Султанове добити) са 406 страница од Кемал Реиса, *Sugrafiya-i-cedia* (Нова Географија) са 203 странице од османлиског дипломате Ахмеда Ресми ефендије. Вредни су помена још *Icmal el-sefain fi el-bihar* (Реч о морнарици) од непознатог писца, *Osaf nehr-i-Nil* (Опис реке Нила) превод са арапског од Ебу Рашид Ибрахима бин Шеих Исмаила, затим из времена султана Селима III *Şarkiye Müdiriyet Atlası* (Атлас источне области), који је на енглеском језику написао османлиски посланик у Лондону Раиф Махмуд, а на турски превео Јаковак, османлиски посланик у Бечу. Штампан је 1219. (1804.) године. Садржи 55 листића. После лондонског посланства, Раиф Махмуд је као царски саветник саставио опис и карту острва Крфа. Овде треба додати и његову сјајну и оштампану Географију са Атласом. Географији припада и његово дело *Asari osmaniye-tizdan* (О нашим османлијским делима), написано 1186. (1712.) године; чува се у Општој Библиотеци у Цариграду. У њему има доста података о Цариграду и Румелији.

После овог излагања о развоју Географије у Турској, следује списак писаца и географских дела закључно до писања библиографије (1927. г.) Из тога списка види се, да осим побројаних дела у опису развоја, Турци имају још 174 географска дела, од којих су 10 преведена са страних језика. Међу тим делима највећи број пада на Општу Географију и Географију отоманске империје. Два дела су из Физичке и Политичке Географије, а једно из Океанографије. По једним делом су заступљене Економска Географија, Трговинска Географија, Географија пољопривреде и трговине, и Географија заната и трговине. Из Војне и Стратегијске Географије јављају се три, из Статистике и Антропологије једно, и из саме Антропологије два дела. Прво дело из Антропологије штампао је Ахмед Икмет беј 1338. (1924.) године, под именом *Sugrafiya Umrani* (Културна Географија или Географија насељености). Уз то јављају се историјско-географска дела о отоманској империји, историјско-географски речник и др. Даље су Турци радили и на педагошкој страни ове науке, јер се у овом списку налази дело *Нашавник Географије*. Једним делом је заступљена и Медицинска Географија.

Турци имају дела и из Регионалне Географије о Европи и Африци. Највећи број је географских монографија појединих предела, мора, држава и области. Ту се налазе дела о Јапану, Кини, Туркестану, Индији, Ирану, Арабији, Црвеном Мору, Мисиру, Триполису, Сахари, Судану, па чак и о Бразилији. Исто тако добрим бројем дела заступљене су поједине покрајине и области из садашње и раније турске државе. Међу њима вредно је поменути она која се односе на Балканско Полуострво. Таква су *Anatoli ve Rumiliya bir kuçuk siyahat* (Једно мало путовање кроз Малу Азију и Балканско Полуострво) од Халил Салим беја, *Kara Dag ve orduisi* (Црна Гора и њена војска) од Мехмеда Сабџи беја, *Kara Dag Sugrafiyasi* (Географија Црне Горе) од Ахмеда Тевфик паше, *Kara Dag (Црна Гора) од морнара Фамил Ефендије*, *Mesuri Bulgaristan* (Слика из Бугарске) од Рагиб Рефки беја, *Sugrafiya-i-Tiby — Ja niya vilayetina aid* (Медицинска Географија — о Јањинској Вилајету) од доктора медицине Мустафа Рухи ефендије, и *Tesaliyada bir cevelan* (Једно путовање по Тесалији) од Сулејман Тевфик беја.

Књиге историјске садржине, записане у историјски одељак ове библиографије, а од важности за нашу историју и географију јесу *Üsküb tarihçesi* (Мала историја Скопља) од Скопљанца (*Ucküblu*) Сали беја и *Manastir vilayeti tarihçesi* (Мала историја Битољског Вилајета). У историском делу ове библиографије помињу се два за нас важна путописа. Један је из времена Карловачког Мира (1699.) од турског изасланика за мир Мехмед паше, а други је од Ибрахим паше, турског изасланика за Пожаревачки Мир 1131. (1718.) године. Наводи се да је први путопис штампао, а други превео неки Крелић, библиотекар царске библиотеке у Бечу.

Поред ових има још око 30 других турских путописа. Са њима и са делима поменутих у развоју турске географије има преко 230 турских географских дела. Нама познатог турског географа Евлију Челебију писац није поменуо. Његова дела је ставио у списак турских историјских дела. Можда је на тај начин још које турско географско дело пребачено у друге науке. Сем тога, стара турска дела носе чудновате и нејасне наслове, чешће на арапском језику; због тога се тешко може одредити којој грани науке припадају. То се да учинити тек кад се загледа у садржину.

А. Урошевић.

Vitásek Fr. Dr.: Neue Forschungsergebnisse über die Eiszeit in der Tschechoslovakel. (Die Eiszeit, 1927. III Bd., II H, s. 92—7.)

Ф. Витасек, доцент Географије на Универзитету у Брну, описује у овом чланку трагове дилувијалних глечера на Ниској

Татри. Као и Висока Татра на Северу од ње, тако се и Ниска пружа од Запада према Истоку. Северно од ње је долина Ваха, а јужно долина Хричкона; обе се ове долине пружају такође у упоредном правцу. Ниска Татра састоји се, у својим највишим деловима, од кристаластих стена и гранита.

Због тога што се Ниска Татра пружа од Запада према Истоку, глациални феномен био је на њеној северној и јужној страни неједнако развијен. На северној страни писац је нашао 22, на јужној 5 циркова; на северној страни било је 10, на јужној 3 долинска глечера; просечна висина циркова на северној страни је 1526, на јужној 1585 м; висина дилувијалне

снежне границе била је на северној страни 1430, а на јужној 1480 м.

Сем морена, које припадају вирмској глацијацији, јављају се три глацијална стадијума, означена вишим моренским бедемима. У долинама, и на Северу и на Југу виде се три дилувијалне терасе. У долини Деменове, на северној страни, поменуте три терасе су у вези са трима сувим пећинским ходницима. Како у овим сувим пећинама има костију, док на горњој ивици највише терасе постоји преисторијско налазиште, то се писац нада да ће се овде најпре доћи до детаљније геолошко-археолошке хронологије млађег дилувијума.

Б. Ж. Милојевић.

ОПШТА ГЕОГРАФИЈА

Baulig Henri: Exercices cartographiques. Extrait du Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg 4°, 5° et 6° Années 1926—1928., p. 1—54.

Бави се географском интерпретацијом карата великих размера. У књизи се налазе многа вежбања која служе за то да географ може брзо и коректно читати карту и географски је интерпретирати. Примери су узети поглавито из Француске, Туниса, Алжира, Швајцарске и Норвешке, где су проблеми и физичко географски и антропогеографски врло разноврсни.

У првом делу говори се о размеру, пројекцијама, класификацији карата и њиховој изради, о представљању рељефа, о топографским картама Француске, о геолошким картама и о њиховој употреби у Географији. После сваког одељка долазе вежбања.

У другом делу су упуства за интерпретирање секција француске карте 1:80.000. На крају књиге су врло корисна упуства за цртање и редукцију карата.

А. Лазих.

Hettner Alfred: Die Oberflächenformen des Festlandes. Probleme und Methoden der Morphologie. C. VIII + 178. II Aufl., V. G. Teubner, Leipzig, 1928. (Geographische Schriften, hrg. v. A. Hettner, N. 4.)

Као што је познато током последњих трију деценија задобио је амерички географ В. М. Девис за своје геоморфолошке погледе многе представнике географске науке у Европи. У Немачкој су Девисова дела издали А. Рил, Г. Браун и К. Есбрајх; у Берлину и Паризу Девис је провео извесно време предајући на универзитетима, а на екскурсији коју је приредио по Западној Европи, идући из Енглеске, преко Француске и Швајцарске у Италију, учествовали су млађи географски радници скоро из свих земаља европских.

Међутим су неки угледнији и старији географи убрзо Девисове погледе под-

вргли критици. У најоштријем облику изнео је своје примедбе С. Пасарје, док је А. Хешнер, поводом наглог ширења Девисових идеја, објавио низ чланака у часопису *Geographische Zeitschrift*, и одатле их прештампao у засебну књигу 1920 године. Сада је та књига изишла у другом издању. У суштини, и Хешнер тумачи облике земљине површине исто онако као и Девис; и он говори о унутрашњој грађи, спољашњим чиниоцима и, најзад, о протеклом времену. Држећи се ових у напред утврђених, основних линија, представници Девисове методе могли су често и превидети извесне карактеристичне морфолошке појединости, нарочито оне које потичу од особина стена. На њима се Хешнер дуже задржава, указујући на велику разноврсност у рељефу земљине површине. А да при студији рељефа не би била пропуштена ниједна значајнија особина, Хешнер препоручује, насупрот Девисовој дедуктивној, индуктивну методу.

Хешнерова књига, као критика и допуна Девисовог геоморфолошког система, несумњиво је врло значајна. Али је исто толико извесно да ће и Девисова дела, због богатства погледа и због подстрека, које су дала геоморфолошким испитивањима, задржати велику вредност. Ово обоје показује колико је рељеф земљине површине сложена појава, колико су геоморфолошка испитивања интензивна, и колико смо, поред свих досадашњих великих резултата, далеко од тога да у Геоморфологији имамо пречишћене принципе.

Б. Ж. Милојевић.

Chappuis P. A.: Die Tierwelt der unterirdischen Gewässer. (Band III aus „Die Binnengewässer“ von Prof. Dr. A. Thienemann) — Stuttgart, 1927.,—175 стр., 62 слике и 4 табле.

Ово дело познатог швајцарског спелеолога представља значајан прилог познавању пећинског воденог света. Маса но-